

Perfekcionistická kritika liberalizmu veřejného rozumu

Argumenty liberálních perfekcionistů¹

Ján Tomašík

Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Brno
439659@mail.muni.cz

Jiří Baroš

Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Brno
baros@fss.muni.cz

Abstract:

The Perfectionist Critique of Public Reason Liberalism

The Arguments of Liberal Perfectionists

The aim of this article is to show from the position of liberal perfectionists that the arguments of public reason liberalism about the unacceptability of perfectionist efforts and controversial positions are unconvincing. In the first part, we will examine the moral respect objection to perfectionism as was formulated by Martha Nussbaum and show that such arguments fail, after which we will introduce a more appropriate, perfectionist conception. In the second part, we will address a more practical question which illustrates well the greater plausibility of the perfectionist position. We will critique an attempt to apply the respect-based argument to perfectionist subsidies, which the leading theorist of liberalism of public reason, Jonathan Quong, has rejected as manipulative. In the third part, we move from these everyday questions of political decision-making to how liberals of public reason use respect in controversial, cultural-ethical issues. Relying on neutral political values is shown to be an unsustainable and illusory solution in the pursuit of equal respect for all. These three lines of argumentation (i.e. theoretical, practical-political and cultural-ethical) will allow us to point out that the project of public reason liberalism brings with it far more problems than its proponents will acknowledge.

Keywords: public reason liberalism, perfectionism, respect, manipulation, abortion, Jonathan Quong, Matthew Kramer, Martha Nussbaum

DOI: <https://doi.org/10.46854/fc.2023.3r.489>

---

1 Článek vznikl v rámci grantu „Lidská práva a welfarismus“ (GA ČR 23-06790S).

Projekt liberalizmu verejného rozumu, ktorý odštartoval John Rawls a ktorý má aj v našich končinách svojich zástancov,² formuluje vplyvnú odpoveď na problém politického rozhodovania v pluralistickej spoločnosti: politické pravidlá regulujúce spoločný život musia byť ospravedlniteľné alebo prijateľné pre všetkých ľudí, na ktorých sa vzťahujú. Keďže medzi rozumnými ľuďmi panujú hlboké nezhody o dobrom živote a hierarchii hodnôt, rozhodnutia politickej autority sú legitímne, len ak je ich ospravedlnenie na istej úrovni idealizácie³ prijateľné pre každého rozumného občana.⁴ S Rawlsovým projektom nesúhlasia liberálni perfekcionisti, ktorých kritika započala v 80. a 90. rokoch napríklad dielami Josepha Raza a Stevena Walla. Títo teoretici kladú do centra svojej pozornosti hodnotu autonómie (tj. schopnosť seba-riadenia alebo seba-vlády).⁵ Práve na dôležitosti autonómie sa láme jednota perfekcionistackého tábora: neliberálni perfekcionisti ju chápu len ako inštrumentálne dobro a na jej miesto stavajú praktickú rozumnosť,⁶ alebo všeobecnejšiu (a nakoniec metafyzicky chápanú) kategóriu spoločného dobra a účasti na ňom.⁷

Perfekcionistacké prístupy zdieľajú presvedčenie o existencii objektívnych morálnych dober. Určité situácie, aktivity či vzťahy nie sú podľa perfekcionista dobré na základe túžob či potešenia, ktoré z nich ľudia majú.⁸ Subjektívne a psychologické stavy nie sú úplne určujúce pre kvalitu života, pretože tá má aj svoj objektívny komponent spočívajúci v hodnotách, ktoré zlepšujú život nezávisle na tom, či pri nich budú ľudia zakúšať nejaké potešenie. Perfekcionisti zastávajú názor, že štát by mal byť aktívny pri vytváraní a udržiavaní takých sociálnych podmienok, ktoré by umožnili obyvateľom žiť dobré životy.⁹ Hodnotné ľudské životy by mali byť zo strany štátu chránené a podporované. Odmietnutá je ústredná téza liberalizmu verejného rozumu, ktorý je založený na neutrálnom ospravedlnení politik.¹⁰

2 Napr. Dufek, P., Veřejný rozum a právo. In: Sobek, T. – Hapla, M. (eds.), *Filosofie práva*. Brno, Nugis Finem Publishing 2020, s. 227–254; Cibík, M., Rozumnosť a konsensus. Čtvrtstolietí „Politického liberalizmu“. *Filosofický časopis*, 68, 2020, č. 2, s. 223–242.

3 Idealizáciou v liberalizme verejného rozumu sa tento článok zaoberať nebude. Významným kritikom tohto aspektu je napríklad David Enoch.

4 K základnej charakterizácii liberalizmu verejného rozumu sa už vracat' nebudeme; k tomu napríklad Baroš, J., Perfekcionistacká kritika liberalizmu verejného rozumu. Argumenty neliberálnych perfekcionista. *Filosofický časopis*, 69, 2021, č. 2, s. 231–250.

5 Porovnaj Raz, J., *The Morality of Freedom*. Oxford, Clarendon Press 1986; Wall, S., *Liberalism, Perfectionism and Restraint*. Cambridge, Cambridge University Press 1998.

6 George, R. P., *Making Men Moral. Civil Liberties and Public Morality*. Oxford, Clarendon Press 1993.

7 Schindler, D. C., *Freedom from Reality. The Diabolical Character of Modern Liberty*. Notre Dame, Notre Dame University Press 2017. K obojm týmto argumentom pozri Baroš, J., Katolícké výhrady vŕči liberálnemu chápaní svobody a sociálneho rádu. *Studia theologica*, 13, 2021, č. 2, s. 79–100.

8 Wall, S., Perfectionism in Politics: A Defense. In: Christiano, C. – Christman, J. (eds.), *Contemporary Debates in Political Philosophy*. Oxford, Blackwell 2009, s. 101–102.

9 Wall, S., *Liberalism, Perfectionism and Restraint*, c.d., s. 8.

10 Gaus, G., The Moral Foundations of Liberal Neutrality. In: Christiano, C. – Christman, J. (eds.), *Contemporary Debates in Political Philosophy*, c.d., s. 81.

S tým však zásadne nesúhlasia pokračovatelia Rawlsovho projektu politického liberalizmu, ktorí z princípu rovného rešpektu odvodzujú zákaz akéhokoľvek zoraďovania kvality ľudských životov.¹¹ Cieľom tohto článku je ukázať z liberálne perfekcionistickej pozície, že argumenty liberalizmu verejného rozumu, ktoré sa opierajú o špecifické chápanie rešpektu, sú nepresvedčivé. V prvej časti preskúmame morálnu námietku z rešpektu voči perfekcionizmu, ako ju sformulovala Martha Nussbaumová, a ukážeme, že takéto argumenty zlyhávajú a že perfekcionisticky chápaný rešpekt je vhodnejší. V druhej časti prejdeme k praktickejšej otázke, ktorá dobre ilustruje väčšiu vierohodnosť perfekcionistickej pozície. Podrobíme totiž kritike pokus aplikovať argument z rešpektu na perfekcionistické dotácie, ktoré popredný teoretik liberalizmu verejného rozumu Jonathan Quong odmietol ako manipulatívne. V tretej časti prejdeme od týchto každodenných otázok politického rozhodovania k tomu, ako liberáli verejného rozumu používajú rešpekt pri kontroverzných, kultúrno-etických otázkach. Spoliehanie sa na neutrálne politické hodnoty sa ukáže ako neudržateľné a iluzórne riešenie pri snahe o rovný rešpekt voči všetkým. Tieto tri línie argumentácie (t.j. teoretická, prakticko-politická a kultúrno-etická) nám umožní poukázať na to, že projekt liberalizmu verejného rozumu so sebou prináša ďaleko viac problémov, ako jeho zástancovia pripúšťajú.

Spor o rešpekt a rozumnosť

Martha Nussbaumová bezpochyby patrí medzi najväčšie žijúce filozofky. Vo svojich knihách sa najprv zaoberala antickou filozofiou, predovšetkým Aristotelom, dobrom, túžbami a ľudskými vášňami.¹² Následne sa preslávila spoluprácou s ekonómom Amartyom Senom pri vytváraní interdisciplinárneho teoretického rámca, ktorý sa pokúsil najskôr vymedziť také pojmy, ako sú osobné blaho, rozvoj alebo spravodlivosť, a následne na základe toho realizovať najrôznejšie spoločenské reformy (tzv. *capability approach*). Mnohí autori upozornili na to, že táto teória je problematickým spôsobom perfekcionistická,¹³ čo nakoniec Nussbaumovú viedlo k prijatiu politického liberalizmu.

11 Billingham a Taylor rozlišujú okrem rešpektu niekoľko dôvodov, ktoré rôznych politických liberálov vedú k princípom verejného rozumu. Ako však uvidíme ďalej, idea rovného rešpektu je dôležitá aj pre tých, ktorým je možné priradiť niektorý z iných základov pre verejný rozum. Billingham, P – Taylor A., A Framework for Analyzing Public Reason Theories. *European Journal of Political Theory*, 21, 2020, No. 4, s. 6..

12 Pozri napr. Nussbaumová, M., *Křehkost dobra. Náhoda a etika v řecké tragédii a filosofii*. Přel. D. Korte a M. Ritter. Praha, OIKOYMENH 1999.

13 Kritici ako Richard Arneson, Linda Barclayová či Eric Nelson namietajú, že jej teória prostredníctvom zoznamu kapabilit stanoví, čo pre ľudí znamená žiť hodnotný život, a následne na tieto kapability poskytuje ústavné nároky, na ktoré musia prispievať aj tí, ktorí s podporou určitých kapabilit nesúhlasia. Pozri Claassen, R., *Capabilities in a Just Society: A Theory of Navigational Agency*. Cambridge, Cambridge University Press 2018.

Sebaidentifikácia Nussbaumovej s politickým liberalizmom jej zároveň umožnila vymedziť sa voči perfekcionistačkému liberalizmu, ktorý predtým sama zastávala.¹⁴ Jeho dvoma ústrednými hodnotami sú *autonómia* a *morálny pluralizmus*: množstvo nezlučiteľných foriem života je morálne prijateľných.¹⁵ Myšlienka plurality hodnotových alternatív je však kontroverzná a nedáva zmysel vynucovať, aby s ňou všetci súhlasili. V centre záujmu Nussbaumovej je tak otázka rešpektu. Ten vyžaduje, aby sa vláda nevyjadrovala k pravdivosti jednotlivých komprehensívnych doktrín. Štát tak nesmie zakladať svoje politiky na vynucovaní viery v správnosť morálneho pluralizmu,¹⁶ ktorý mnohí rozumní ľudia neprijímajú. Hoci by sme si mohli myslieť, že morálny pluralizmus je pravdivý, naše politiky by sme skôr mali odvodiť z požiadavky, že je potrebné rešpektovať spoluobčanov ako nám rovných. Každý by mal mať slobodu sledovať záväzky, ktoré ležia v jadre jeho identity.¹⁷ Aj keď sa rešpekt týka v prvom rade osôb, pokrýva (derivatívne) aj komprehensívne doktríny, ktoré sú dôležitou súčasťou hľadania zmyslu života ich zástancov.

Podľa Nussbaumovej nie je nevyhnutné myšlienku rešpektu spájať s jej kantovskými základmi, resp. s kontroverznou kantovskou komprehensívnou doktrínou. Dokumenty typu *Všeobecnej deklarácie ľudských práv* ukazujú, že rešpekt je politickou, nie komprehensívnou hodnotou.¹⁸ Ako ústredná politická hodnota je schvaľovaný rôznymi rozumnými komprehensívnymi doktrínami. Tie spolu síce nesúhlasia v mnohých metafyzických otázkach, zhodnú sa ale na hlavných politických hodnotách.¹⁹ Na rozdiel od Rawlsa sa Nussbaumová nechce k ospravedlneniu týchto politických hodnôt dostať „epistemologickou“ cestou skrze tzv. bremená usudzovania,²⁰ ale etickou cestou zdôrazňujúcou význam rešpektu. Rozumnosť je možné podľa nej chápať iba čisto eticky.

Nussbaumová upozorňuje na to, že kritériá ponímania rozumnosti by sa nemali dostať do konfliktu s hodnotou rešpektu. I keby človek veril v astrologiu, New Age či Najsvätejšiu Trojicu (či iné, podľa nej iracionálne, doktríny),

14 Ďalej sledujeme: Nussbaum, M., *Perfectionist Liberalism and Political Liberalism*. *Philosophy & Public Affairs*, 39, 2011, No. 1, s. 3–45; zameriavame sa pritom jej polemiku s Josephom Razom.

15 Raz, J., *The Morality of Freedom*, c.d., s. 396.

16 Pozri Larmore, Ch., *The Morals of Modernity*. Cambridge, Cambridge University Press 1996, s. 167.

17 Nussbaum, M., *Perfectionist Liberalism and Political Liberalism*, c.d., s. 17.

18 Tamtiež, s. 18.

19 Rawls, J., *Political Liberalism*. New York, Columbia University Press 1996.

20 Bremená usudzovania vysvetľujú, prečo i správne užívanie nášho rozumu vedie k rozumnému pluralizmu komprehensívnych doktrín. Pozri Blake, M., *Burdens of Judgment*. In: Mandle, J. – Reidy, D. A. (eds.), *The Cambridge Rawls Lexicon*. Cambridge, Cambridge University Press 2014, s. 74–78. Zdrvujúcu kritiku im uštedril David Enoch, bohužiaľ tu však nie je priestor sa jeho kritikou zaoberať.

nemal by byť kvôli tomu považovaný za nerozumného, ak sám rešpektuje ostatných.²¹ Ak sa zástancovia týchto doktrín chovajú eticky neproblematicky (teda napríklad nepresadzujú otroctvo alebo podriadenie žien), nesmú byť znevažovaní zo strany štátu ponižujúcim nálepkovaním za nerozumné. Zhodnotenie rozumnosti komprehensívnych doktrín len na základe správnosti užívania teoretického rozumu nie je záležitosťou štátu. Týmto spôsobom by sa vylúčili hlavné svetové náboženstvá, ktoré však liberáli verejného rozumu chcú získať na svoju stranu. Zástupcovia štátu preto nesmú označiť jednu doktrínu za presvedčivejšiu než druhú, keďže by to bolo v rozpore s rešpektom ku všetkým osobám. To vylučuje, že by sa štát mohol viazať na doktrínu, ktorú by niektorí svedomití občania nemohli prijať, títo občania by sa totiž cítili ako občania druhej kategórie.²² Naviazanie štátu na takú doktrínu vždy znamená formu neprípustného etablovania náboženskej či sekulárnej doktríny, čo je v rozpore s rovnosťou občanov. Tá implikuje zákaz hierarchizovania životov podľa ich hodnoty, čiže vylučuje perfekcionizmus. Rešpekt k občanom vyžaduje len vytváranie a ochranu priestoru, v ktorom ľudia môžu žiť podľa svojho vlastného zmyslu pre dobro.

V tomto texte nechávame bokom diskusiu o tom, aké implikácie má Nussbaumovej čisto etický prístup pre projekt liberalizmu verejného rozumu.²³ Odpoveďou liberálnych perfekcionistov na Nussbaumovej výčitku je, že sami môžu zastávať istú koncepciu rešpektu, ktorá je adekvátnejšia a nevedie k svojvoľnému paternalizmu štátu. Môžu navyše identifikovať ďalšie brzdy pre zásahy štátu do života občanov, ako napríklad hodnotový pluralizmus, blaho ľudí, stabilitu a politicko-strategický pragmatizmus. Najprv teda rozoberieme perfekcionistickú koncepciu rešpektu a potom sa vyjadríme k jednotlivým brzdám chrániacim občanov pre zásahmi štátu.

Perfekcionistickí liberáli istú koncepciu rešpektu zastávajú, je však odlišná od rešpektu politických liberálov. V ich podaní je rešpekt k rozumnej

21 Nussbaum, M., *Perfectionist Liberalism and Political Liberalism*, c.d., s. 28.

22 Tamtiež, s. 35.

23 Politickí liberáli majú dobré dôvody tento Nussbaumovej prístup nepriať. Napr. podľa Quonga epistemicke kritériá liberalizmu verejného rozumu, konkrétne bremená usudzovania, vysvetľujú, prečo by poznanie metafyzických právd nemalo byť používané pri verejnom ospravedlnení. Quong, J., *Liberalism without Perfection*. Oxford, Oxford University Press 2011, s. 221–255. Pre hlbšie rozpracovanie tejto problematiky pozri Bláhová, S. – Dufek, P., *Equal Respect, Liberty, and Civic Friendship: Why Liberal Public Justification Needs a Dual Understanding of Reciprocity*. *Politologický časopis*, 28, 2021, č. 1, s. 7–10.

24 Klasickou definíciou paternalizmu je zásah štátu voči osobe proti jej vôli motivovaný presvedčením, že takýto zásah bude lepší pre jej dobro alebo ju ochráni pred ujmom. Dworkin, G., *Paternalism*. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2020 Edition). Ed. E. N. Zalta. Dostupné na: [www: https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/paternalism/](https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/paternalism/); [cit. 30. 7. 2023]. Ako však uvidíme nižšie pri diskusii Quongovho diela, paternalizmus je tiež sporný pojem a dôrazy jednotlivých autorov sa môžu v jeho definovaní líšiť.

osobe ako rozumnej *de facto* redukovaný na nezasahovanie a neponížovanie jej vlastnej koncepcie dobrého života. Je to rešpekt k tomu, čomu osoba verí práve teraz. Ako ale upozornil Wall, rešpektovanie druhého by malo uznávať racionálnu kapacitu rozumnej osoby nie len v tom, čomu verí práve teraz, ale aj v schopnosti revidovať svoje presvedčenie za predpokladu, že na to dostane dobré dôvody. Do istej miery by mohla tento záver prijať aj Nussbaumová, ak presnejšie určíme, aký vzťah je medzi komprehensívnymi doktrínami a identitou osoby. Ak s ňou budeme súhlasiť, že pre osoby existujú záväzky tak zásadné, že rešpektovať ich znamená rešpektovať osoby samé,²⁵ stále môžeme tvrdiť, že isté periférne záväzky môžu byť spochybnené bez toho, aby sme sa dopustili disrešpektu.²⁶ Tak silné rozlíšenie medzi identitu formujúcimi a periférnymi záväzkami však prijať nemusíme. Veľkí liberálni myslitelia boli vždy podozrievaví voči myšlienke, že existujú záväzky, ktoré nie sú predmetom revízie v dôsledku racionálneho rozhodovania. Nussbaumová naznačuje, že toto kritické odpútanie nie je možné. Podľa liberálnych perfekcionistov však rešpekt vyžaduje uznať, že osoby majú možnosť preskúmať či opustiť svoje záväzky. Identita osoby a svedomie nie sú fixované komprehensívnymi doktrínami, ktoré osoba práve zastáva. Rešpekt k osobám musí vziať do úvahy schopnosť občanov odpovedať na dôvody, pričom štát, ktorý do úvahy túto schopnosť neberie, zlyháva v rešpekte svojich občanov ako racionálnych aktérov.²⁷

Tento záver nepredstavuje prijatie bezhraničného paternalizmu. Liberálny perfekcionista v nadväznosti na Raza uznáva realitu hodnotového pluralizmu, teda existencie širokej škály hodnotných spôsobov života. Z toho vyplýva, že štát nemôže arbitrárne preferovať jeden alebo niekoľko hodnotných spôsobov života pred ostatnými. Liberálny perfekcionista tak môže brať vážne riziko toho, čo Nussbaumová nazýva „expresívnym podriadením“, teda popretím zo strany štátu, že niečí komprehensívny záväzok je rozumný.²⁸ Pre liberálneho perfekcionista však nie je každý zásah štátu v prospech rozumnej doktríny alebo v neprospech nerozumnej doktríny automaticky expresívnym podriadením.²⁹ Tento Wallov záver môžeme mierne preformulovať – samozrejme, že sa dá každý takýto zásah nazvať expresívnym podriadením, pretože skutočne ide o vyjadrenie nadradenosti alebo podradenosti daných komprehensívnych doktrín alebo záväzkov. Ako sme však už spomenuli vyššie, vzťah záväzkov a osôb nie je taký nerevidovateľný, ako ho popisuje Nussbaumová. Preto nemusí byť takýto zásah, aj ak ho nazveme

25 Nussbaum, M., *Perfectionist Liberalism and Political Liberalism*, c.d., s. 17.

26 Wall, S., *Perfectionism, Reasonableness, and Respect*. *Political Theory*, 42, 2014, No. 4, s. 478.

27 Tamtiež, s. 479.

28 Nussbaum, M., *Perfectionist Liberalism and Political Liberalism*, c.d., s. 17.

29 Wall, S., *Perfectionism, Reasonableness, and Respect*, c.d., s. 481.

podriadením, výrazom nerešpektovania človeka ako rozumnej osoby. Nie je absenciou rešpektu voči osobe označiť nerozumný záväzok ako nerozumný.

Okrem ohľadu na rešpekt a hodnotový pluralizmus existujú aj ďalšie dôvody, ktoré môžu viesť liberálneho perfekcionista k opatrnosti pri presadzovaní dobra. Wall priznáva, že zásah štátu voči nerozumnej doktríne môže neprimerane poškodiť blaho zástancov takejto doktríny. Na jednej strane leží perfekcionistický predpoklad, že zásah štátu môže uspieť a spôsobiť želané upustenie od podradných koncepcií, čím sa blaho občanov zvýši. Štát tým zároveň plní svoju povinnosť pomáhať pri vytváraní a udržiavaní morálneho prostredia, v ktorom si jeho členovia, a to predovšetkým tí mladší, pravdepodobne vyberú sledovanie hodnotnejších namiesto bezcenných cieľov.³⁰ Na druhej strane Wall tvrdí, že blaho ľudí môže byť neprijateľne poškodené zásahom proti nerozumnej doktríne, no nešpecifikuje, čo tým myslí. Nie je však náročné predstaviť si, že vykorenenie istého životného štýlu alebo jeho aspektov by si vyžadovalo taký silný zásah a taký presah aj do iných sfér života, že by to viedlo k väčšej škode ako úžitku. Starostlivé zvažovanie môže v rôznych prípadoch prísť k rôznym rozhodnutiam, ale dôležité je poukázať na blaho ako na ďalší faktor, ktorý je okrem rešpektu pri rozhodovaní potrebné zvážiť.

Ďalším hľadiskom, ktoré dobré rozhodovanie zahŕňa, je stabilita, pretože by bolo vo výsledku kontraproduktívne, ak by presadzovanie inak správnej a rozumnej koncepcie spravodlivosti alebo dobra viedlo k destabilizácii spoločnosti. S tým úzko súvisí aj otázka politickej stratégie a ospravedlnenia. Pre presadenie správnej koncepcie môže byť strategicky lepšie zdôrazňovať jej širšie zdieľané aspekty a potlačiť tie kontroverznejšie. Na prvý pohľad sa to môže zdať istivé, avšak ohľad na stabilitu môže byť pre politické rozhodovanie relevantným kritériom.³¹ Nakoniec tak reformulácia a relatívne odsunutie otázky rešpektu pri presadzovaní rozumných koncepcií spravodlivosti a dobra nevedie nutne k invazívnemu paternalizmu. Liberálny perfekcionista musí stále brať do úvahy silné brzdy – ohľad na hodnotový pluralizmus, blaho, stabilitu a politickú stratégiu. Tie mu umožňujú rešpektovať občanov ako rozumné osoby a zároveň za istých okolností pristúpiť k politickým rozhodnutiam za účelom podpory rozumných alebo potlačenia nerozumných koncepcií.

---

30 Tamtiež, s. 483.

31 Tamtiež, s. 484.

Dokážu perfekcionista nemanipulovať?

Práve kvôli opatrnosti plynúcej z toho, že berú do úvahy rešpekt k občanom (i keď v inom zmysle ako Nussbaumová), otázku stability, blaha a dosiahnutie čo najväčšej politickej podpory, perfekcionista pred zákazmi, príkazmi a reguláciami preferujú „mäkšie nástroje“: podporu, subvencie, alebo dotácie.³² Je ťažké zaručiť, že obmedzenie zlej možnosti nenaruší iné, rozumné alebo dobré možnosti.³³ Preto ak liberálnym perfekcionista záleží na hodnote autonómie, majú dobrý dôvod uprednostňovať také spôsoby podporovania hodnotných činností a spôsobov života, ktoré nebudú obmedzovať slobodu občanov.

Napriek tejto tendencii perfekcionista politikí liberáli nepokladajú perfekcionista snahy presadzujúce sa prostredníctvom dotácií za rešpektujúce občanov ako rovných a slobodných. Jonathan Quong, ktorý svojou prácou z roku 2011 *Liberalism without Perfection* systematizoval rawlsiánske odpovede na kritiku liberalizmu verejného rozumu zo strany liberálnych perfekcionista, vidí aj v perfekcionista dotáciách prejav paternalizmu vo forme manipulácie, teda používania spoločných zdrojov spôsobom, ktorý by si obyvatelia ako daňoví poplatníci nezvolili. Keďže Quongovo významné dielo u nás dosiaľ nebolo reflektované, v tejto sekcii najprv ponúkneme zhrnutie jeho chápania paternalizmu, z ktorého ďalej odvodzuje prezumpatívnu manipulatívnu perfekcionista dotácií mäkkých nástrojov. Následne ho podrobíme kritike.

Quongovo odmietanie paternalistických zásahov štátu stojí na špecifickejšej koncepcii morálneho statusu osoby. V Rawlsovom duchu charakterizuje občanov ako slobodných a rovných cez ich dve kapacity: kapacitu pre zmysel pre spravodlivosť a kapacitu pre koncepciu dobra.³⁴ Tieto dve kapacity umožňujú, aby bol človek plnohodnotným občanom schopným kooperácie a spoločného života v spoločnosti. Zasahovať teda do schopnosti spoluobčanov sledovať svoje koncepcie dobra a spravodlivosti by znamenalo poprieť ich status ako plnohodnotných občanov. Presne to je podľa Quonga definíciou paternalizmu, a to špecifickejšie vo vzťahu ku kapacite pre sledovanie dobra. Po prvé, paternalistické rozhodnutia k jedincovi pristupujú, ako by mal status nie rovný, ale nižší – v cieľovej skupine chýba úsudok alebo vôľa urobiť správne rozhodnutie, pričom autorita o svojom úsudku v danej veci nepochybuje. Okrem tohto komparatívneho prvku, ktorý nemusí byť nutne prítom-

32 Keďže ďalej budeme sledovať výklad Jonathana Quonga, ktorý pre tieto aktivity štátu použije súhrnné anglické označenie *subvention*, budeme ďalej ako preklad využívať slovo dotácie.

33 Raz, J., *The Morality of Freedom*, c.d., s. 419.

34 Quong, J., *Liberalism without Perfection*, c.d., s. 100. Pozri tiež Rawls, J., *Political Liberalism*, c.d., s. 19.

ný, paternalizmus operuje podľa Quonga aj na druhej premise – totiž že občan ako cieľ paternalistického zásahu je prinajmenšom dočasne neschopný racionálne sledovať svoje vlastné dobro.³⁵ Tieto dva spôsoby, ktorým paternalistické kroky popierajú rovný a slobodný status občanov, sú dôvodom, prečo ich označiť ako *prima facie* nesprávne.³⁶ Vychádzajúc z tohto chápania Quong stavia pred liberálnych perfekcionistov dilemu – buď budú liberálni, alebo budú perfekcionisti. Ak sa mu podarí dokázať, že aj relatívne mäkké perfekcionistické politiky sú manipuláciou, môže liberálnym perfekcionistom ukázať, že žiadne ich snahy nemôžu byť prakticky zlučiteľné s princípmi, ktoré oni sami uznávajú, menovite s princípom ujmy.³⁷

S užitím Nozickovho rozlíšenia medzi ponukami a hrozbami³⁸ Quong kladie nasledovnú otázku: je finančná podpora aktivít hodnotných z perfekcionistického pohľadu skutočne ponukou? Zdá sa, že perfekcionistické dotácie neobsahujú podriadenie vôle jedného človeka druhému, pretože takáto podpora robí niektoré dobrá alebo činnosti výhodnejšími a dostupnejšími. Musíme ale zvážiť, či by občania umožnili štátu zaviesť podporu nejakého dobra alebo aktivity (napr. dotovanie lístkov do divadla), alebo by preferovali, aby peniaze ostali tam, odkiaľ pochádzajú – teda v ich vlastných vreckách. Keďže dotovanie lístkov do divadla redukuje možnosti ako utrácať vlastné peniaze, preferovať to by bolo iracionálne. Štát sa tak dopúšťa manipulácie, pretože so spoločnými zdrojmi koná niečo, pre čo by sa občania samotní nerozhodli.³⁹ V pomyselnom počiatočnom bode – keď má občan ešte peniaze u seba – by ich možno využil na kúpu lístka aj tak; ak nie, štát používa jeho peniaze spôsobom, aký by si sám nezvolil: „Štát sa snaží občanov primäť k rozhodnutiu, ktoré by inak neurobili, tým, že ich stavia do situácie, ktorú by si sami nevybrali.“⁴⁰

Quongov argument je náchylný kritike na úrovni jeho koncepcie morálneho statusu osôb. Aj keď jeho koncepciu prijmeme, nevyplýva z nej, že je urážkou morálneho statusu osoby správvať sa tak, ako keby jej kapacity pre

35 Quong, J., *Liberalism without Perfection*, c.d., s. 201.

36 Tamtiež, s. 102.

37 Tamtiež, s. 62. Raz preformuloval pre svoje perfekcionistické účely princíp ujmy J. S. Milla tak, že jediným ospravedlniteľným dôvodom pre donucovací zásah štátu voči osobe je prevencia ujmy kohokoľvek, vrátane tej samej osoby. Raz, J., *The Morality of Freedom*, c.d., s. 412–413.

38 „Osoba, ktorá niečo robí kvôli hrozbe, je podriadená vôli iného, kdežto osoba, ktorá koná na základe ponuky, podriadená nie je.“ Nozick, R., *Coercion*. In: Nozick, R., *Socratic Puzzles*. Cambridge, Harvard University Press 1997, s. 38.

39 Quong, J., *Liberalism without Perfection*, c.d., s. 65.

40 Tamtiež, s. 66. Quong nebol prvý, kto kritizoval perfekcionistické dotácie pre ich manipulatívnosť. Podľa Waldrona úmyselné menenie možností a benefitov, ktoré subjekt zvažuje, je manipuláciou, nakoľko sa k nemu správajú, akoby nebol schopný nezávislých morálnych rozhodnutí. Waldron, J., *Autonomy and Perfectionism in Raz's Morality of Freedom*. *Southern California Law Review*, 62, 1989, No. 3/4, s. 1146.

formovanie koncepcií dobra a spravodlivosti boli nedokonalé. Naše skutočné kapacity pre dobro a spravodlivosť môžu totiž niekedy viesť k nesprávnym záverom. Keď sa štát snaží tieto nesprávne závery korigovať, nepopiera tým existenciu ľudských kapacít pre dobro a spravodlivosť. Jedna vec je tvrdiť, že osoba je týmito kapacitami nadaná; tvrdiť, že sa pri použití týchto kapacít môže osoba zmyliť, je vec druhá.

Ďalej môžeme podrobiť kritike Quongovo presvedčenie, že objavil zásadný vnútorný rozpor v liberálnom perfekcionizme. Liberálny perfekcionista nemôže podľa neho konzistentne tvrdiť, že a) osobná autonómia je narušená ako donútením, tak aj manipuláciou, a preto podlieha princípu ujmy; b) perfekcionistické dotácie neporušujú princíp ujmy. Takáto formulácia však stojí na kontroverznom predpoklade, že správna základná línia pre hodnotenie manipulatívneho dotácií je identifikovanie občanov – teda jednotlivých daňových poplatníkov, ktorým by dotačné peniaze patrili, ak by sa dotácie neuskutočnili. Štátne zdroje však nepatria jednotlivcom, od ktorých boli zdroje vyzbierané. Naopak, je morálnou povinnosťou občanov poskytnúť štátu zdroje na vytvorenie sociálneho prostredia, ktoré prospieva autonómii jednotlivcov.⁴¹ Zákony a rozhodnutia štátu majú reflektovať a konkretizovať tieto autonómiu založené povinnosti svojich občanov, a na základe toho vhodne redistribuovať zdroje. Relevantná základná línia teda nemôže spočívať v situácii, kde si občania ponechávajú zdroje nutné pre preplatenie perfekcionistických dotácií. Takéto zdroje plným právom patria vláde, ktorá je zodpovedná za plnenie autonómiu podporujúcich povinností.⁴² Quong teda nedokáže presvedčivo ukázať, že razovský liberálny perfekcionizmus je nekonzistentný, kým neponúkne vlastnú obširnejšiu argumentáciu v prospech jeho základnej tézy. Namiesto nekonzistencie by tiež Quong mohol napadnúť sporný razovský koncept morálnych povinností založených hodnotou autonómie, to však nerobí.⁴³

Môžeme sa ďalej zamerať na premisy, ktoré podopierajú Quongovo chápanie legitimity využívania štátnych zdrojov. Quongova argumentácia môže budiť dojem, že legitimita konkrétneho štátneho výdavku závisí od toho, či by na toto dobro vynaložili peniaze daňoví poplatníci, ak by ich peniaze nešli na dane, ale ostali by v ich vreckách. Tento princíp by ale nedovoľoval mnohé

41 Raz, J., *The Morality of Freedom*, c.d., s. 417–418. Pre dva odlišné pohľady na povinnosť štátu vytvárať správne prostredie pre občanov pozri Wall, S., *Moral Environmentalism*. In: Coons, C. – Weber, M. (eds.), *Paternalism: Theory and Practice*. Cambridge, Cambridge University Press 2013, s. 93–114; Tomašík, J., *Moral Ecology and Politics*. In: Trizuljak, S. et al., *Human Flourishing: Reflections from the Catholic Tradition in Central Europe*. Roma, Angelicum University Press 2021, s. 43–63.

42 Kramer, M., *Liberalism with Excellence*. Oxford, Oxford University Press 2017, s. 60.

43 Tamtiež, s. 62.

výdavky, ktoré sa aspoň vo všeobecnosti nepokladajú za problematické. Napríklad fakt, že sa obyvateľ hlavného mesta podieľa svojimi daňami na regionálnom školstve, nutne neznamená, že takéto výdavky štátu sú nelegitímne – aj keby pri absencii daní tento veľkomešťan na vidiecku školu neprispel. Predchádzajúci bod ukázal, že Quongova voľba základnej línie je sporná; tento bod ukazuje, že je prakticky problematická.

Nuansovitejší a priateľnejší princíp legitimacy štátnych výdavkov by z Quongovho pohľadu mohol byť formulovaný snád takto: legitímne sú tie výdavky, ktorých uhradenie štátom by rozumní občania schvaľovali. Nezáleží na tom, či by konkrétny občan za absencie daní prispel na stavanie diaľnic, škôl v iných regiónoch, alebo divadiel – stačí jeho súhlas s tým, že je to typologicky legitímny výdavok štátu. Na tento princíp je možné odpovedať všeobecnejším a špecifickejším spôsobom. Všeobecná odpoveď spočíva v tom, že aj tento princíp trpí podobným problémom ako podmienenie štátneho výdavku tým, že by občania sami využili nezdanené peniaze daným spôsobom. Štát je pod takýmto bremenom viazaný organizovať pomyselné referendum pre každý typ výdavku, pričom súhlasiť musí každý rozumný občan. Ak teda pre účely argumentu prijímame tézu liberalizmu verejného rozumu, že rozumní občania môžu nesúhlasiť ako vo veciach dobrého života, tak aj spravodlivosti,⁴⁴ zdá sa nepravdepodobné že by štát mohol legitímne preplatiť mnohé z výdavkov, ktoré bežne nie sú spochybňované. Špecifickejšou odpoveďou je opäť to, že všetci občania majú svoje autonómiu-podporujúce povinnosti, pričom niektoré na seba preberá štát. Občania tu nemusia súhlasiť s každým konkrétnym krokom, ktorý vláda pre podporu hodnoty autonómie urobí, ale musia dostať svojim povinnostiam napríklad poskytnutím zdrojov prostredníctvom daní.

Ilúzia neutrality v kontroverzných otázkach

V predošlej časti sme ukázali, že perfekcionistické dotácie nemusia byť nutne manipulatívne. No arénou, v ktorej sa debata medzi politickými liberálmi a perfekcionistami prejavuje snád najpálčivejšie, je politická diskusia o veľkých kontroverzných otázkach, napríklad o umelých potratoch alebo o man-

44 Quong by tu namietal, že rozumná nehoda vo veci spravodlivosti a dobrého života nemá v politickej teórii tú istú váhu a že zásahy politickej autority do koncepcií dobrého života musia byť podrobené prísnejšiemu meradlu. Musí tak odpovedať na tzv. „námietku z asymetrie“, teda musí odôvodniť rozličné štandardy pre posudzovanie otázok spravodlivosti a dobrého života. Pre jeho argument pozri Quong, J., *Liberalism without Perfection*, c.d., s. 192–220. Pre kritiku jeho argumentu z perfekcionistickej pozície pozri napr. Fowler, T. – Stemplowska, Z., *The Asymmetry Objection Rides Again: On the Nature and Significance of Justificatory Disagreement*. *Journal of Applied Philosophy*, 32, 2015, No. 2, s. 133–146.

želstvách homosexuálov. Zvlášť neliberálni perfekcionisti alebo všeobecnejšie sociálne-konzervatívni autori, ktorí považujú umelý potrat za zabitie nevinnej osoby alebo chápu manželstvo ako zväzok muža a ženy a snažia sa, aby právny poriadok reflektoval tieto presvedčenia, sú obviňovaní z vnučovania svojho pohľadu spoločnosti. Politicky presadzujú svoje kontroverzné, komprehensívne doktríny, ktoré sú predmetom nezhody rozumných osôb, a vyjadrujú tak disrešpekt voči svojim spoluobčanom. Na druhej strane, politickí liberáli čelia kritike, že zo svojej (deklarovanej) neutrálnej pozície takýto typ kontroverzií ani nemôžu vyriešiť. Pozícia liberálnych perfekcionistov je v tomto kontexte zaujímavá. Často sa zhodujú s konkrétnymi závermi politických liberálov, no odmietajú neutrálne ospravedlnenie týchto záverov. Navyše, takéto neutrálne ospravedlnenie väčšinou býva neutrálne iba iluzórne. Iluzórnosť tejto perspektívy ukážeme na spore o potratoch. Nebudeme sa tu venovať substantívnej otázke, ale ukážeme, že ju nie je možné vyriešiť odkazom na čisto „politické hodnoty“.

Uspokojivé zodpovedanie otázky potratov nie je možné bez vyjasnenia pojmu osoba. Podľa liberalizmu verejného rozumu musia všetky rozumné doktríny rešpektovať osoby ako rovné a slobodné. Rozumný človek tiež uzná, že spoločnosť má byť chápaná a usporiadaná ako férový systém spolupráce pre dobro všetkých.⁴⁵ Podľa Rawlsa je osobou každý, „kto môže byť občanom, teda normálne a plne spolupracujúcim členom spoločnosti počas kompletného života“.⁴⁶ Presnejšie je to kapacita (potenciál), a nie skutočná realizácia, ktorá oprávňuje človeka k rovnému zaobchádzaniu.⁴⁷ Toto spresnenie umožňuje, aby predmetom rovného zaobchádzania boli aj tie osoby, ktoré z rôznych dôvodov (ešte) nerealizovali svoje kapacity, pričom najzjavnejším príkladom sú deti. Kramer na základe toho uzatvára, že zahrnúť fétus do kategórie rovných osôb je teda úplne konzistentné s Rawlsovými kritériami.⁴⁸ Sama o sebe táto jeho koncepcia osoby neobsahuje kritériá, ktoré by jasne vylúčili alebo zahrnuli fétusy do kategórie osôb.⁴⁹ Ak táto konzistentnosť nie je vyvrátená substantívnym argumentom, vyplýva z nej povinnosť politickej authority chrániť právo fétusu na život, a to zvlášť pre jeho zraniteľnosť.

Napriek tomu, že je to práve morálny status fétusu, ktorý je jadrom sporu, liberáli verejného rozumu túto otázku preskakujú a už predpokladajú, že nie

45 Kramer, M., *Liberalism with Excellence*, c.d., s. 108.

46 Rawls, J., *Political Liberalism*, c.d., s. 18.

47 Rawls, J., *A Theory of Justice*. Cambridge, Harvard University Press 1971, s. 505; s. 509.

48 Kramer, M., *Liberalism with Excellence*, c.d., s. 109.

49 Toto tvrdenie nie je samo o sebe dôkazom, že rawlsovskou osobou je aj fétus. Naším tvrdením je, že Rawlsovo vymedzenie osoby so zahrnutím fétusu nie je v rozpore. Ďalšia špecifikácia pojmu osoby, ktorá je v tomto prípade nutná na vyriešenie problému potratov, sa už nachádza mimo rawlsovský verejný rozum.

je rovný s morálnym statusom narodených detí. Môžeme to vidieť na Rawlsovej a Quongovej odpovedi na otázku potratov, ktorá spočíva v balansovaní hodnôt. Rawlsov argument o potratoch nebol mienený ako snaha o poskytnutie rozsiahleho a uceleného riešenia tejto kontroverzie, ale ako ilustrácia požiadaviek verejného rozumu, aby „občania boli schopní vysvetliť jeden druhému svoje hlasovanie ako rozumný balans verejných politických hodnôt“, ktoré môžu všetci zdieľať.⁵⁰ V prípade umelých potratov uviedol, že je potrebné brať do úvahy rešpekt k ľudskému životu, reprodukciu spoločnosti a rovnosť žien ako občanov, pričom každá rozumná rovnováha týchto hodnôt by mala dať žene právo na potrat v prvom trimestri, pretože v tomto období tehotenstva je hodnota rovnosti žien prevažujúca.⁵¹ Quong tematizuje túto otázku podobne,⁵² ale uvedomuje si aj problém tohto prístupu: občania sa môžu zhodnúť na tom, ktoré hodnoty sú dôležité, ale môžu im prisudzovať rôznu váhu. Odlišná hierarchizácia tých istých hodnôt môže viesť k diametrálne odlišným záverom a podkopať tak zdieľanie rovnakých hodnôt.⁵³ Verejný rozum môže pri niektorých otázkach trpieť istou neurčitostou, no neznamená to, že by mal prenechať priestor náboženskému alebo inak neverejnemu uvažovaniu.⁵⁴ Quong nevidí problém v tom, že verejný rozum umožňuje pri potratoch rôzne riešenia. Jasne však pomenúva obhajcov „absolutistickej pozície“ ako „nerozumných fanatikov“ a tvrdí, že osoba s pro-life presvedčením môže len ťažko odmietnuť pro-choice pozíciu ako nerozumnú, pretože tá sa (väčšinou) odvoláva na verejné hodnoty.⁵⁵

Na týchto postojoch politických liberálov sa ukazuje, že nie sú neutrálne, a oni sami teda nevedia dôsledne vyzátvorkovať eticko-filozofické otázky. Implicitne predpokladajú, že fétus nie je rawlsovskou osobou. Bolo by totiž nemysliteľné, aby sme ospravedlňovali vraždu dieťaťa alebo dospelého vyvažovaním verejných hodnôt – bolo by to proti rešpektu osôb ako rovných a slobodných. Naopak – kontra Quong – každý, kto uznáva morálny status fétusu ako rawlsovskej osoby, bude považovať pro-choice argumenty za nerozumné.⁵⁶ V tomto prípade je spor o to, čo je vhodným spôsobom (procedúrou) skúmania, zásadne späť so substantívnou otázkou.⁵⁷ Zdá sa, že verejný rozum je neurčitý a jeho zástancovia iba predpokladajú kontroverzné premisy, na ktorých odmietajú prísne obmedzenie umelých potratov.

50 Rawls, J., *Political Liberalism*, c.d., s. 243.

51 Tamtiež, s. 243–244, pozn. č. 32.

52 Quong, J., *Liberalism without Perfection*, c.d., s. 207.

53 Tamtiež, s. 282.

54 Tamtiež, s. 286.

55 Tamtiež, s. 213.

56 Kramer, M., *Liberalism with Excellence*, c.d., s. 116.

57 Galston, W., *Liberal Purposes. Goods, Virtues, and Diversity in the Liberal State*. Cambridge, Cambridge University Press 1991, s. 114.

Možno v tomto prípade existuje dobrý dôvod na to, aby politickí liberáli *a priori* odmietli možnosť, že by fétus mohol byť rawlsovskou osobou. Pro-life hnutiu dávajú hybnosť často najmä cirkvi či náboženské skupiny a organizácie viac či menej spojené s náboženskou vierou. Preto ak je cieľom politických liberálov urobiť politické rozhodovanie imúnnym voči náboženským dogmám, ktoré sú najčistejšou antitézou k verejnému rozumu, radikálne pro-life požiadavky (napr. úplný zákaz potratov okrem ohrozenia života matky) by sa zdali neprijateľné. Rawls zastával ideu, že požiadavkou verejného rozumu je vylúčenie teologických doktrín z takéhoto rozhodovania.⁵⁸ Podľa Thomasa Nagela tak nemusia politickí liberáli odpovedať na argumenty o morálnom statuse fétusu, ale môžu obhajovať legalitu umelých potratov na základe osobnej slobody ženy, ktorá „nemôže byť prehlasovaná proste kvôli náboženskému presvedčeniu väčšiny“.⁵⁹ Na výhradu Michaela Sandela, podľa ktorej vyzátvorkovať otázku o morálnom statuse plodu môžeme, iba keď prídeme k záveru, že katolícka pozícia je nesprávna, odpovedá Nagel len metodologicky: použitie nesprávnosti katolíckej pozície ako premisy by už nebolo vyzátvorkovaním, ale zodpovedaním otázky.⁶⁰ Samuel Freeman dochádza až k tomu záveru, že ešte nikto neposkytol prijateľné ospravedlnenie v rámci požiadaviek verejného rozumu pre zaobchádzanie s plodom ako s ústavnou osobou.⁶¹

Avšak toto široké odmietnutie silnej pro-life pozície stojí na chybnnej premise, že jediné dôvody predkladané v jej prospech sú náboženské. Politickí liberáli majú tendenciu ignorovať sekulárne argumenty filozofov, ktoré svoju opozíciu voči legalite umelých potratov neopierajú o zjavenie, posvätné texty alebo o náboženskú autoritu. Napr. John Finnis, prominentný prirodzenoprávny teoretik a kritik legality potratov, explicitne tvrdí, že jeho argumenty sú nezávislé na viere alebo na náboženských premisách a predstavujú platné filozofické a prírodovedecké stanoviská zrozumiteľné pre všetkých.⁶² Kramer následne vymenúva takmer tucet pro-life akademických textov, ktoré sa vo svojej podstate odvolávajú na „biologickú kontinuitu alebo integritu ľudského organizmu, ktorý vo svojej unikátnej genetickej skladbe vzniká pri počatí alebo veľmi krátko po ňom“, a v zásade tak predstavujú sekulárne za-

58 Rawls, J., *Justice as Fairness: A Restatement*. Ed. by E. I. Kelly. Cambridge, Harvard University Press 2001, s. 117.

59 Nagel, T., *Secular Philosophy and the Religious Temperament*. Oxford, Oxford University Press 2010, s. 118.

60 Tamtiež, s. 118. Sandel, M., *Public Philosophy: Essays on Morality in Politics*. Cambridge, Harvard University Press 2005, s. 225–226.

61 Freeman, S., *Justice and the Social Contract. Essays on Rawlsian Political Philosophy*. Oxford, Oxford University Press 2007, s. 248.

62 Tamtiež, s. 307.

ložené spresnenie extenzie konceptu osoby. Vierohodne ich odmietnuť by si tak vyžadovalo vyvrátiť ich etický základ.⁶³

Argument politických liberálov snáď môžeme posunúť v tom zmysle, že zrejme existujú verejné dôvody pre silnú pro-life pozíciu, ale to, čo poháňa pro-life hnutie ako politickú silu, je náboženské presvedčenie. Nagel sa vo vyššie citovanom výroku odvoláva práve na tento aspekt kontroverzie, keď sa snaží ochrániť slobodu ženy pred náboženským presvedčením *väčšiny*. Táto verzia argumentu však spočíva na dvoch empiricky otázných premisách: 1) väčšina zástancov obmedzenia umelých potratov tento postoj zastáva na explicitne náboženských základoch; 2) nie je možné byť pri politickom rozhodovaní motivovaný nábožensky *aj* filozoficky. Prvá premisa nemôže byť uspokojivo vyhodnotená (ak vôbec), kým neodpovieme na druhú. Náboženské presvedčenie a verejné ospravedlnenie totiž môžu existovať paralelne, čo je, koniec koncov, aj jedným z predpokladov prekrývajúceho konsenzu. Z Finnisovho textu je tiež jasné, že občan, ktorý zastáva pro-life stanovisko, tak môže robiť z náboženských *aj/alebo* filozofických dôvodov. Inými slovami, presadzuje pro-life stanovisko politicky práve preto, že jeho náboženská doktrína je v tejto otázke filozoficky založená, a poskytuje verejné dôvody vhodné pre politické zápolenie. Neochota politických liberálov brať túto skutočnosť vážne robí ich postoj k umelým potratom nepresvedčivým – a podozrivým, pretože sa snažia na základe obvinenia z náboženského fundamentalizmu vylúčiť aj sekulárne formulované argumenty.

Táto diskusia tak predstavuje ďalšiu výzvu pre liberalizmus verejného rozumu. Predpokladajme, že všetci pro-life občania okrem Finnisa a spol. nad touto témou rozmýšľajú výhradne z pohľadu náboženskej autority. Zdá sa nejasné, či by legislatíva podporovaná takouto hypotetickou väčšinou bola mimo verejného rozumu, aj keby bola formulovaná finnisovským spôsobom, a ako by sa politický liberál postavil k návrhu ospravedlňovanému verejnými dôvodmi, ale motivovanému príslušnosťou k nejakému náboženstvu? Ak sú rozhodujúcim prvkom tie najlepšie (a teda verejné) dôvody, potom sú požiadavky verejného rozumu splnené a legalita potratov si vyžaduje diskusiu o substantívnych finnisovských argumentoch. Ak je rozhodujúcim prvkom to, či väčšina pro-life občanov zdieľa tie najlepšie argumenty, politický liberál potrebuje predstaviť presnejšie inštrumentárium, ktoré mu umožní usporiadať a určiť vhodnosti mixu motivácií a dôvodov, ktoré občania majú. Predovšetkým tak riskuje vylúčenie dokonale prípustných argumentov z verejného fóra a pridáva ďalšiu náročnú požiadavku k verejnému rozumu. Politickí liberáli by mali cítiť veľký tlak na špecifikáciu kritérií, na základe ktorých by

z verejnej debaty vylúčili pozíciu, pre ktorú existujú a sú artikulované verejné dôvody.

Otázka potratov sa môže zdať výnimočnou v tom zmysle, že sa týka obsahu pojmu osoby, ktorý rawlsián musí stanoviť, aby bola jeho teória úplná. Spoliehanie sa na neutrálne politické hodnoty však politickým liberálom nepomôže ani pri iných kontroverzných otázkach. Ak chcú napríklad operovať s uznaním akejkoľvek formy manželstva, nutne predpokladajú nejakú „sociálnu ontológiu manželstva“, teda hodnotu, ktorá dáva zmysel právnemu uznaniu manželstva ako výnimočného vzťahu.⁶⁴ Kontrast, ktorý na implikovanú sociálnu ontológiu poukazuje, sa netýka len prirodzenoprávnych teoretikov, ako sú Finnis alebo Robert George,⁶⁵ ale aj feministických odporčiek manželstva ako takého.⁶⁶ Práve sporné sociálne ontológie sú základom kultúrno-etických sporov, ktoré sa preto nedajú uzavrieť čisto na základe politických hodnôt.⁶⁷ Kontroverzné kultúrno-etické otázky tak poukazujú na dva prepojené problémy liberalizmu verejného rozumu: nepresvedčivosť ich argumentov spôsobenú neochotou odpovedať na substantívne argumenty ich kritikov; a prílišnú ochotu takéto substantívne argumenty vylučovať z verejného ospravedlnenia na základe nejasných kritérií.⁶⁸

Nesprávna cesta k dôležitému cieľu

Liberalizmus verejného rozumu sa teší svojej popularite a pozornosti mimo iného aj vďaka tomu, že odpovedá na skutočnú a dôležitú otázku moderných pluralistických spoločností: aké princípy majú regulovať naše politické rozhodovanie tak, aby boli konkurenčné hlboké presvedčenia občanov rešpek-

64 Laborde, C., Abortion, Marriage and Cognate Problems. *The American Journal of Jurisprudence*, 63, 2018, No. 1, s. 41–42.

65 Finnis, J., Marriage: A Basic and Exigent Good. *The Monist*, 91, 2008, No. 3/4, s. 388–406; Girgis, S. – Anderson, R. – George, R., *What is Marriage? Man and Woman: A Defense*. New York, Encounter Books 2012.

66 Napríklad Chambers, C., Reasonable Disagreement and the Neutralist Dilemma: Abortion and Circumcision in Matthew Kramer's *Liberalism with Excellence*. *The American Journal of Jurisprudence*, 63, 2018, No. 1, s. 9–32.

67 Laborde, C., Abortion, Marriage and Cognate Problems, c.d., s. 43. Podľa Paula Billinghamu problém liberalizmu verejného rozumu spočíva práve v neurčitosti toho, čo znamená mať „prijateľné“ alebo „dostupné“ dôvody, pričom špecificky sa to prejavuje na diskusiách s prirodzenoprávnymi teoretikmi. Billingham, P., Public Reason and Religion: The Theo-Ethical Equilibrium Argument for Restraint. *Law and Philosophy*, 36, 2017, No. 6, s. 703–704. Na nejasnosť týchto kľúčových pojmov upozorňovali liberálni perfekcionisti už od počiatkov ich kritiky; pozri napr. Wall, S., Liberalism, Perfectionism and Restraint, c.d., s. 107–113.

68 Pozri tiež Baroš, J., Whose Public Reason? Which Justification of Laws? A Natural Law Response. *Revue de Métaphysique et de Morale*, 111, 2021, No. 4, s. 514–518; Baroš, J., Perfekcionistická kritika liberalizmu verejného rozumu. Argumenty neliberálnych perfekcionistů, c.d., s. 245–248.

tované, a aby tak občania mali dôvod zúčastňovať sa na politickom procese namiesto toho, aby ho podkopávali? Tento liberálny projekt si zaslúži uznanie pre snahu o konštruktívne riešenie, ale ako sme sa v tomto aj v iných článkoch snažili ukázať, toto riešenie je značne problematické.

V prvej časti sme na príklade Marthy Nussbaumovej ukázali, že politickí liberáli svojím chápaním rešpektu ignorujú reálnu schopnosť rozumných ľudí revidovať svoje záväzky pod vplyvom dobrých dôvodov. A aj keď politická autorita je často nevhodným aktérom na poskytovanie takto motivovaných dôvodov, môžu existovať prípady, kedy to vhodné je. Táto debata má konkrétne implikácie pre politické rozhodovanie, čo sme ukázali v prakticky orientovaných častiach textu. V druhej, prakticko-politickej časti sme sa bližšie pozreli na kritiku perfekcionistických dotácií, ktoré podľa politických liberálov predstavujú konkrétnu formu disrešpektu – manipuláciu. Najprv sme ukázali, že dotácie nevytvárajú nekonzistentnosť s princípom ujmy, ako ho chápu liberálni perfekcionisti. Ďalej sme popreli, že potlačiť alebo podporiť konkrétny typ konania je nutne znakom nerešpektovania kapacity rozumných osôb pre dobro, a spochybnili sme praktickosť premís o výdavkoch štátu, ktoré Quong používa na kritiku perfekcionistických zásahov. V poslednej, kultúrno-etickej časti sa ukázala iluzórnosť neutrálnych riešení kontroverzných otázok, o ktoré sa politickí liberáli snažia. Aj keď vyzývajú na opustenie ospravedlnenia kontroverznými doktrínami, ktoré je z definície prejavom nedostatku rešpektu voči spoluobčanom, ich vlastné „neutrálne“ závery stoja na neargumentovaných a sporných predpokladoch a kritériá na vylúčenie argumentov z verejného ospravedlnenia nechávajú neurčité.

Debata o liberalizme verejného rozumu pokračuje, rozmanito sa člení a žiadny jej jediný článok nemôže konkluzívne túto debatu uzavrieť. V troch krokoch sme však ukázali, že tento projekt má problém nie len na konceptuálnej úrovni, ale aj v tom, ako rieši dennodenné – aj kontroverzné – otázky politického rozhodovania.